

Preparing for an Aging Society at the Sub-Districts in Thailand

Noppawan Lerspasomsit¹ Chaowarit Chaowsangrat²
Amnuay Boonratmaitree³ Chatchawal Sangthongluan⁴

Abstract

This academic article aims to present an analysis of the preparation for aging society at the sub-district level in Thailand. Preparing for an aging society is a task that must be undertaken at all levels, both nationally provincial and local, including preparing families and individuals by focusing on all sectors to work in an integrated strategies to promote people's readiness before entering the aging society. The system's driving to support an aging society, it is divided into 5 main dimensions: Social dimension, health dimension, economic dimension, environment dimension, learning technology dimension or SHEET Model.

Findings are as follows: Social dimension: Adjusting attitude towards aging society, promote the gathering of the elderly to take care of each other as the power of society, and promote social welfare for the elderly. The health dimension includes promoting health behaviors that are suitable for all age groups. Developing a health system and a health service system for the elderly. The economic dimension is to promote financial planning. Saving's promotion in old age and creating a career and income that is sufficient for living at all ages. Environment dimension included community technicians, volunteer technicians, home environment's adjustment. Public area's adjustment to be convenient, safe, suitable for the lifestyle of the elderly. Learning technology dimensions included learning innovation, such as schools of technology and wisdom for the elderly, elderly wisdom teacher.

Keywords: Preparation; Supporting an Aging Society; Sub-District Level

Type of Article: Academic Article

Cite this article as:

Lerspasomsit, N., Chaowsangrat, C., Boonratmaitree, A., & Sangthongluan, C. (2023). Preparing for an aging society at the sub-districts in Thailand. *Ph.D. in Social Sciences Journal*, 13(2), 341-352.

¹ Doctor of Management Program, Rajamangala University of Technology Rattanakosin
96 Moo 3 Phutthamonthon Sai 5 Road, Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom 73170, Thailand
Corresponding Author Email: lerspasomsit@gmail.com

^{2,3,4} College of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

บทนำ

ประเทศไทยถือเป็นประเทศแรกในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและใช้เวลารวดเร็วที่สุดเพียงสามทศวรรษในการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2556 และปี พ.ศ. 2583 จะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด เป็นลำดับสองของประชาคมอาเซียน รองลงมาจากประเทศสิงคโปร์ (United Nations, 2011) สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (completely aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เกินกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ หรือเป็นสังคมที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป เกินกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งหมด สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (super-aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เกินกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งประเทศ หรือเป็นสังคมที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป เกินกว่าร้อยละ 20 ส่วนสังคมสูงวัย (aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เกินกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ หรือเป็นสังคมที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป เกินกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งหมด (Office of the Civil Service Commission, 2018) กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย (aging society) หมายถึง สังคม

นั้นมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของจำนวน ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งถือเป็นผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยเป็นสังคมสูงอายุ อย่างสมบูรณ์แล้ว มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป 20 % 12.9 ของประชากรทั้งหมด ใน 20 ปีข้างหน้า คือ พ.ศ. 2585 ประชากร 1 ใน 3 ของประชากรไทย จะเป็น ผู้สูงอายุ โดยมี ญี่ปุ่น เยอรมันนี อิตาลี ฟินแลนด์ กรีซ เป็นประเทศที่เข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดเป็นระดับแรกของโลก นับจากปี 2015 รองลงมา คือ โปรตุเกส โครเอเชีย มอลตา สโลวาเนีย และคาดว่าภายในปี 2040 จะเปลี่ยนเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (aged society) (Chiyasong, 2017)

สำหรับประเทศไทยในกลุ่มประชาคมอาเซียน ร้อยละของประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปของแต่ละประเทศทั้ง 10 ประเทศ ในปีพุทธศักราช 2556 เปรียบเทียบกับพุทธศักราช 2583 (United Nations, 2011) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ประเทศไทย ประเทศเวียดนาม ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศบรูไน ประเทศเมียนมา ประเทศมาเลเซีย ประเทศกัมพูชา ประเทศลาว และประเทศฟิลิปปินส์ ดังตาราง 1

ตาราง 1

ร้อยละของประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ของในกลุ่มประชาคมอาเซียน ในปีพุทธศักราช 2556 เปรียบเทียบกับพุทธศักราช 2583

ประเทศ	พ.ศ. 2556	พ.ศ. 2583	อันดับของประเทศที่ประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นในปี 2583
บรูไน	4.8	16.5	5
กัมพูชา	4.6	10.4	8
อินโดนีเซีย	6.6	17.2	4
ลาว	4.6	10.0	9
มาเลเซีย	5.9	14.7	7
เมียนมา	6.1	15.6	6

ตาราง 1

ร้อยละของประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ของในกลุ่มประชาคมอาเซียน ในปีพุทธศักราช 2556 เปรียบเทียบกับ พุทธศักราช 2583 (ต่อ)

ประเทศ	พ.ศ. 2556	พ.ศ. 2583	อันดับของประเทศที่ประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นในปี 2583
ฟิลิปปินส์	4.3	9.9	10
สิงคโปร์	12.3	35.1	1
ไทย	11.3	26.2	2
เวียดนาม	7.4	21.1	3
อาเซียน	6.8	17.7	

ที่มา: United Nations (2011)

เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยนเป็นสังคมผู้สูงอายุ โดยสมบูรณ์ (aged society) ซึ่งถือเป็นแนวโน้มระดับมหภาค (mega trend) ที่ส่งผลกระทบต่อบริบททาง เศรษฐกิจและสังคมโลกอย่างรุนแรง ซึ่งจากการศึกษา ของหน่วยงานต่างๆ พบว่า เหตุผลหลักที่ทำให้โลกเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วเนื่องจากอัตราการเกิดที่ต่ำและประชากรอายุยืนยาวขึ้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวส่งผลกระทบต่อ การขาดแคลนแรงงาน เพราะสัดส่วนประชากรวัยแรงงาน ลดลง ขณะที่อัตราการพึ่งพิงมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทำให้ ผลิตภาพลดลง และทำให้งบประมาณของรัฐบาลก็จะเพิ่มสูงขึ้นด้วย โดยจะส่งผลกระทบต่อ การขยายตัวทาง เศรษฐกิจ (GDP) ในที่สุด ดังนั้น ประเทศใดที่มีสัดส่วน ผู้สูงอายุอยู่ในระดับสูงจำเป็นต้องมีนโยบายและการ วางแผนรองรับปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น จากการศึกษา ประสบการณ์ของกลุ่มประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ก่อนไทย พบว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐ เอกชน และ ประชาชน จะต้องตระหนักถึงผลกระทบและให้ความ ร่วมมือในการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับสังคม ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการดำรงชีวิต หลังการเกษียณเพื่อให้ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งในด้านการ

ทำงาน ความมั่นคงด้านรายได้และคุณภาพชีวิต ถือเป็น สิ่งสำคัญที่มีเป้าหมายร่วมกันของทุกภาคส่วน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบจากสังคมสูงวัย

สังคมสูงวัย คือ สังคมที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุหรือ ประชากรที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ได้เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่ สัดส่วนของอัตราการเกิด และจำนวนประชากรในวัย ทำงานลดน้อยลง สำหรับประเทศไทยกำลังเปลี่ยนผ่าน เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยมีประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ร้อยละ 10 หรือมากกว่า 7 ล้านคน สัดส่วนของจำนวน ผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นไปถึงร้อยละ 20-30 เปอร์เซนต์ แสดง ว่าประชากรทุกๆ 100 คน จะพบจำนวนผู้สูงอายุ 30 คน ซึ่งน่าจะตามมาด้วยปัญหาสุขภาพและโรคเรื้อรัง ต่างๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม ความจริงแล้วคนส่วนใหญ่ใน สังคมยังเข้าใจว่า การรับมือกับเรื่องนี้กลับเป็นเพียงการ จัดการกับเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ ทำให้การแก้ปัญหา หลักมักจำกัดอยู่เพียงแต่กลุ่มๆ เช่น การจ่ายเบี้ยยังชีพ คนชรา การจัดสวัสดิการต่างๆ แต่กลับไม่ได้เชื่อมโยง เข้ากับการเตรียมการตั้งแต่องค์กรในวัยทำงาน ผลกระทบ จากสังคมสูงวัย เช่น การที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่ม

ขึ้นทำให้ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานจะต้องทำงานมากขึ้นและต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น บางครั้งอาจทำให้ผู้สูงอายุขาดความอบอุ่นหรืออาจถูกทอดทิ้งได้ ปัญหาทางด้านสภาพจิตใจ เมื่อไม่ได้ทำงานทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเหงา ไม่ภาคภูมิใจเหมือนเป็นภาระกับลูกหลาน อาจรู้สึกน้อยใจ ซึมเศร้า จึงจำเป็นต้องมีคนดูแลเอาใจใส่้วยเกียเขยณกันมากขึ้น และปัญหาสุขภาพร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ลำบาก หากไม่มีการวางแผนสะสมเงินออมเพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายในวัยชราจึงจำเป็นต้องเตรียมสะสมเงินออมหรือวางแผนการลงทุนเพื่อจะได้มีรายได้หรือเงินสะสมไว้ใช้ในช่วงที่สูงอายุหรือสามารถนำเงินออมที่สะสมไว้มาใช้ในช่วงบั้นปลายชีวิตได้ (Department of Older Persons, 2021)

นโยบายและแนวคิดการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุภายใต้กรอบสหประชาชาติ แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing) ขององค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้กำหนดเป้าหมายหลักของพัฒนาผู้สูงอายุ 3 ประเด็น คือ (1) ผู้สูงอายุกับการพัฒนา (older persons and development) (2) สูงวัยอย่างสุขภาพดี และมีสุขภาพ (advancing health and well-being into old age) และ (3) การสร้างความมั่นใจว่าจะมีสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนและเหมาะสม (ensuring enabling and supportive environment) ซึ่งเป็นพันธกรณีที่ประเทศภาคีองค์การสหประชาชาติจะต้องร่วมยึดถือเป็นเป้าหมายการดำเนินงานผู้สูงอายุ และร่วมกำหนดทิศทางกลยุทธ์ของการพัฒนาเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายดังกล่าวร่วมกัน (Department of Older Persons, 2019a, p. 10)

ประเด็นท้าทายในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุมีดังนี้ (1) การสร้างหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ โดยการเตรียมความพร้อมเพื่อความมั่นคงใน

วัยสูงอายุด้วยการส่งเสริมระบบการออมแห่งชาติให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในวัยทำงานและยังไม่มีหลักประกันด้านรายได้ใดๆ จากรัฐให้มีบำนาญเพื่อการใช้จ่ายในวัยสูงอายุ (2) การส่งเสริมและขยายโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมให้นำความสามารถและประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาเป็นส่วนหนึ่งของภาคการผลิต ภาคการบริการ ภาควิชาการ การให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนงานอาสาสมัครและการถ่ายทอดภูมิปัญญา อีกทั้งยังเป็นแนวปฏิบัติที่สามารถลดปัญหาการขาดแคลนแรงงานทั้งในปัจจุบันและในอนาคตของประเทศไทยได้ (3) การสร้างและพัฒนา ระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยสร้างและพัฒนา ระบบเพื่อจัดบริการรองรับความต้องการการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว ที่มุ่งเน้นสร้างและพัฒนากลไกต่างๆ ที่มีอยู่ ทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติ ทั้งในเขตเมืองและในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านบุคลากรและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ร่วมกันทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ ทั้งบุคลากรวิชาชีพและอาสาสมัครด้วยการให้บริการแก่ผู้สูงอายุในชุมชน โดยเฉพาะบริการด้านการดูแล และการฟื้นฟูสุขภาพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง และมีข้อจำกัดในเรื่องการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ ยังมีการเร่งขยายการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อพัฒนาความรู้และพัฒนาทักษะเฉพาะด้านการดูแลผู้สูงอายุ (4) การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและปลอดภัยใน ที่สาธารณะสำหรับผู้สูงอายุ โดยมุ่งสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักแก่สาธารณชน และหน่วยงานทุกภาคส่วนในเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และปลอดภัย เพื่อคนทุกวัยให้สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Universal Design—UD) และ (5) การเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลด้านคุณภาพชีวิตอย่างครอบคลุมทุกด้าน จึงจำเป็นต้องมีการเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน โดยการสนับสนุนทรัพยากร การสนับสนุน

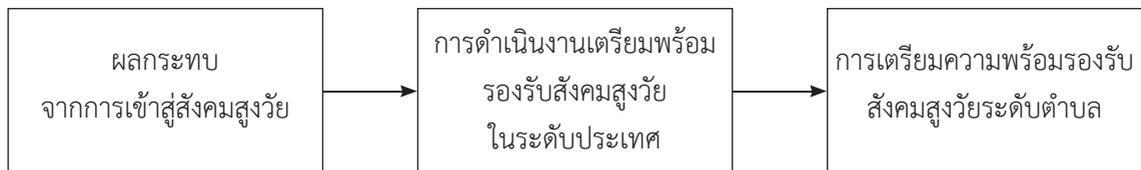
สนุนความรู้ การนิเทศงาน หรือการฝึกอบรมเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ผู้สูงอายุ และองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุได้อย่างมืออาชีพ (Department of Older Persons, 2019a, pp. 10-11)

การเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัย

ความสูงวัยเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่ออายุสูงขึ้น จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่สามารถเตรียมการ ล่วงหน้าได้ ซึ่งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเกิดขึ้นจากตัวผู้สูงอายุเองและปัจจัยสภาพแวดล้อม การเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูง

วัยให้เป็น “ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ” สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม มีความพึงพอใจ และเป็นไปตามความปรารถนาของตน ประกอบด้วย การมีอายุยืนยาวที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี รู้สึกในคุณค่าของการเป็นผู้สูงอายุ มีความสามารถทางสังคม และเศรษฐกิจ มีความพึงพอใจในชีวิต มีความอิสระในการใช้ชีวิต อยู่ในที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร (Department of Older Persons, 2019b) การศึกษาครั้งนี้ได้นำการเตรียมพร้อมรองรับสังคมสูงวัยอย่างครอบคลุมมาวิเคราะห์ใน 3 ด้านหลัก คือ (1) การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล (2) การเตรียมความพร้อมด้านมาตรการเชิงระบบการ และ (3) เตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

กรอบในการวิเคราะห์

ภาพ 1 กรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

ผลกระทบจากการเข้าสู่สังคมสูงวัย

การเข้าสู่สังคมสูงวัยกระทบต่อการพัฒนาประเทศและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะยาว ทั้งประเด็นงบประมาณ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม ด้านงบประมาณของภาครัฐ ปัจจุบันภาครัฐใช้งบประมาณดูแลผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ทั้งงบประมาณสำหรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และงบประมาณด้านสุขภาพ โดยมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นทุกปี ตามสัดส่วนของผู้สูงอายุ การจัดสรรงบประมาณเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ตั้งแต่ พ.ศ. 2552 รัฐบาล

จัดสรรงบประมาณสำหรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 21,963,075,000 บาท จนถึงปัจจุบันใช้งบประมาณ 66,359,650,800 บาท งบประมาณด้านสุขภาพจากผลการศึกษาในโครงการการประมาณค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพจากผลของการสร้างเสริมสุขภาพ พบว่าค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประเทศไทยในอดีตถึงปัจจุบันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดของรัฐบาลมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น งบประมาณการค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของไทยในอีก 15 ปีข้างหน้าจะมีค่าใช้จ่ายประมาณ 4.8-6.3 แสนล้านบาท เมื่อผนวกกับปัจจัยสังคมสูงวัย ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายเพิ่ม

ขึ้นไปถึง 1.4-1.8 ล้านล้านบาท ซึ่งหากใน พ.ศ. 2575 รัฐบาลยังไม่ออกมาตรการควบคุมพฤติกรรมการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ คาดว่าจะทำให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้นไปถึง 2.2 ล้านล้านบาท (Department of Older Persons, 2019a, p. 7)

การดำเนินงานเตรียมพร้อมรองรับสังคมสูงวัยในระดับประเทศ

ในการขับเคลื่อนนโยบายประเทศไทย 4.0 หนึ่งในประเด็นที่รัฐบาลให้ความสำคัญ คือ การดำเนินการปรับโครงสร้างกำลังคนของประเทศ โดยในส่วนของผู้สูงอายุได้วางเป้าหมายที่จะสร้างความมั่นคงให้เป็น “สังคมผู้สูงอายุที่มีพลัง” (active aging society) การรับมือกับสังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบของประเทศไทยเป็นประเด็นท้าทายที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและร่วมมือขับเคลื่อนไปพร้อมกันทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ รวมถึงการเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล และการเตรียมความพร้อมเชิงระบบ โดยมีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้ (Office of the Civil Service Commission, 2018)

1. การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล

1.1 การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคลทุกวัย ทั้งทางด้านทัศนคติและพฤติกรรม ตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริม 4H ได้แก่ Heart (จิตใจ/ทัศนคติดี = คนดี) Head (สมองดี = คนเก่ง) Hand (ทำตัวอย่างฉลาด ใช้ชีวิตสมดุล = ลงมือทำอย่างสมดุล) และ Health (สุขภาพกาย/ใจดี)

1.2 การส่งเสริมภาวะการเจริญพันธุ์การมีบุตรของคนไทย ตามปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคม เพื่อส่งเสริมให้มีประชากรวัยเด็กเพิ่มมากขึ้นซึ่งจะเป็นกำลังแรงงานสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ และจะส่งผลให้สัดส่วนผู้สูงอายุต่อประชากรรวมลดลงในระยะยาวด้วย

1.3 การส่งเสริมผู้สูงอายุปัจจุบันและอนาคต

ให้สามารถพึ่งพาตนเองอย่างอิสระ (independent living) ได้ยาวนานที่สุด ให้สามารถใช้ชีวิต “ลำพัง แต่สุขใจ” เรียนรู้การใช้เทคโนโลยี สามารถสื่อสารกับคนในครอบครัวได้อย่างใกล้ชิด ผ่านการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร (social media) และทำให้เป็นผู้สูงอายุในยุค Digital ได้อย่างกลมกลืนร่วมกับคนวัยอื่นๆ (digital ageing) มีทัศนคติเชิงบวกและมีพฤติกรรมสูงวัยเชิงสร้างสรรค์ เป็นผู้สูงวัยหัวใจวัยรุ่น (young @ heart) ด้วยการเปิดรับสิ่งใหม่ๆ ได้ตลอดเวลาและเป็นผู้สูงวัยที่เปี่ยมพลังหรือพุดมพลัง (active aging) โดยดูแลสุขภาพตัวเองทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและมีความกระฉับกระเฉงอยู่เสมอ

1.4 การส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11 (3) ระบุว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยมุ่งให้ผู้สูงอายุได้คลายเหงา มีกิจกรรมผ่านการทำงาน แนวคิดการส่งเสริมและขยายโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุเป็นกระแสสากลทั่วโลกและกำลังได้รับความสนับสนุนในระดับนโยบายจากรัฐบาลและได้รับความร่วมมือและความสนับสนุนจากทุกภาคส่วนของสังคมโดยเฉพาะภาคธุรกิจและภาคบริการ เพื่อให้โอกาสกับผู้สูงอายุในการร่วมเป็นกำลังผลิตและร่วมขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

2. การเตรียมความพร้อมด้านมาตรการเชิงระบบ

2.1 ด้านสุขภาพอนามัย (1) พัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยจัดบริการที่ครอบคลุมบริการด้านการดูแลระยะกลาง ระยะยาว และระยะสุดท้าย ภายใต้ระบบบริการสุขภาพทั้งในสถานพยาบาล เชื่อมต่อถึงการให้บริการที่บ้านและการให้บริการในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานในการดูแล สนับสนุนให้มีการเพิ่มขีดความสามารถในการดูแลโดยครอบครัว (home health care) ทั้งในภาวะ

ปกติและภาวะฉุกเฉิน โดยให้ความสำคัญทั้งในเขตเมืองและชนบท (2) การพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ เพื่อรองรับการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวทั้งบุคลากรสายอาชีพ กึ่งอาชีพและอาสาสมัคร โดยกำหนดให้มีหลักสูตรมาตรฐานในการฝึกอบรมทั้งหลักสูตรพื้นฐาน และหลักสูตรความเป็นมืออาชีพ ส่งเสริมภาพลักษณ์และสร้างแรงจูงใจในการจ้างงานและประกอบอาชีพด้านผู้ดูแล การให้ทุนการศึกษาแก่คนในพื้นที่เพื่อให้กลับมาทำงานในชุมชนของตนเอง (3) การจัดทำและรับรองมาตรฐานสถานดูแลบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ควบคุมด้านราคา ค่าบริการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดระบบและกลไกภาครัฐในการควบคุมคุณภาพและกำกับดูแลบริการของสถานดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้รับการยอมรับและสร้างความน่าเชื่อถือทั้งในระดับชาติและระดับสากล

2.2 การสร้างหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ ควรรณรงค์ให้มีการเตรียมความพร้อมเรื่องการออมตั้งแต่อายุในวัยทำงาน เพื่อให้เงินออมเป็นแหล่งรายได้ที่ยั่งยืนในวัยสูงอายุ โดยเฉพาะแรงงานที่อยู่นอกระบบ โดยเร่งระดมการเพิ่มจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานให้กับ “กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)” ทั้งนี้ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ตลอดจนสถาบันการเงินและการลงทุนต่างๆ ควรมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมความรู้เรื่องการออมและการลงทุนที่เหมาะสมตามช่วงอายุให้แก่ประชาชนทุกช่วงวัยด้วย

2.3 การขยายโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ สนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุในสถานประกอบการ ผู้สูงอายุที่ทำงานวิชาการหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความชำนาญเฉพาะด้าน ควรได้รับการพิจารณาให้ระยะเวลาเกษียณอายุแล้วแต่กรณีตามความเหมาะสม เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ยังเป็นทรัพยากรที่สำคัญและยังสามารถสร้างประโยชน์ให้กับเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้

2.4 การจัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุและคนทุกวัย ตาม

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11(5) กำหนดว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การใช้ Universal Design หรือการออกแบบสำหรับทุกคนในสังคม มาเป็นมาตรฐานในการออกแบบสิ่งก่อสร้างและจัดสภาพแวดล้อมในสังคม โดยเฉพาะบริการสาธารณะ เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ทั้งเด็ก สตรีมีครรภ์ ผู้สูงอายุ คนพิการ

2.5 การใช้เศรษฐกิจกระตุ้น และสนับสนุนสังคมสูงวัย (silver Economy) สนับสนุนให้ภาคธุรกิจและการบริการ ร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ เช่น อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เฟอร์นิเจอร์ ที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โชนสำหรับผู้สูงอายุในภาคธุรกิจบริการ บริการด้านศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ บริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถรองรับได้ทั้งผู้สูงอายุคนไทยและต่างชาติ

2.6 การพัฒนาระบบข้อมูลผู้สูงอายุ ที่ครอบคลุมและมีความละเอียด เป็นการเฉพาะแยกแยะกลุ่มผู้สูงอายุ (Segmentation) ตามระดับอายุ หรือระดับการพึ่งพา (ติดสังคม ติดบ้าน ติดเตียง) การแบ่งผู้สูงอายุตามระดับกลุ่มอายุ เพศ สถานะ การศึกษา สุขภาพ สภาพครอบครัว บุคลากรผู้ดูแล ศักยภาพ และความรู้ ความสนใจ ฯลฯ ในการกำหนดนโยบายและการวางแผน สำหรับเสนอโครงการที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง

2.7 การเพิ่มขีดความสามารถและบทบาทขององค์กรบริหารท้องถิ่นในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมความรู้ ทักษะในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ บนแนวคิด “ร่วมคิด ร่วมทำ” มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อรองรับสังคมสูงวัย ระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงจุดพลัง “ท้องถิ่น ท้องที่ องค์กรชุมชน และหน่วยงานของรัฐในชุมชน” ให้ร่วมกันขับเคลื่อนงานเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

โดยสนับสนุนให้มีระเบียบปฏิบัติที่เอื้อต่อการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการและดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

2.8 การสนับสนุนให้มีกฎหมายกตัญญูเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนค่านิยมในเรื่อง ความเอื้ออาทรและความกตัญญู ด้วยการมีระเบียบมติคณะรัฐมนตรีหรือ กฎหมายที่ช่วยกระตุ้นค่านิยม และสนับสนุนให้ลูกหลานได้มีวันลาเพื่อกลับมาเยี่ยมเยียนครอบครัวและผู้สูงอายุ โดยการสร้างความตระหนักและการสร้างแรงจูงใจ ด้วยการพัฒนาให้มีกฎหมายกตัญญูเพิ่มเติมเป็นการเฉพาะ “หรือส่งเสริมให้มีมาตรการและสวัสดิการเพื่อให้ลูกหลานไปเยี่ยมครอบครัวหรือผู้สูงอายุ” เช่น มาตรการทางภาษี/ให้สิทธิวันลา/ให้ส่วนลดค่าเดินทาง แก่ลูกหลานที่กลับไปเยี่ยมครอบครัวหรือผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ภาคเอกชนและสื่อมวลชนจัดรายการพิเศษสำหรับลูกหลานที่พาผู้สูงอายุมาซื้อสินค้าหรือใช้บริการ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยและความเอื้ออาทรของสมาชิกครอบครัวต่อผู้สูงอายุ (intergenerational solidarity)

2.9 ส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยการส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการศึกษา วิจัย ค้นคว้า พัฒนาความรู้ และนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องสุขภาพอนามัย ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอกบ้าน อาทิ หุ่นยนต์ช่วยดูแลผู้สูงอายุ อุปกรณ์ป้องกันการหกล้มในผู้สูงอายุ อุปกรณ์เพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน อาทิ ยานพาหนะสำหรับผู้สูงอายุ และสุขภัณฑ์ อุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ ตลอดจนผลิตภัณฑ์อาหารเครื่องดื่มที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

การเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

จากประเด็นท้าทายการเตรียมความพร้อมในระดับบุคคลและการเตรียมความพร้อมด้านมาตรการเชิงระบบ กลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนตามแนวคิดร่วมคิดร่วมทำ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตำบล ภารกิจด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (พ.ศ. 2542) ซึ่งอยู่ใกล้ชิดและรู้ความต้องการของผู้สูงวัย และผู้บริหารมาจากการเลือกตั้งจะรู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้ทั่วถึง และประชาชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต (ผู้สูงวัย) การจัดระเบียบชุมชน/สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย การวางแผนส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว การบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น (แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ตามยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชาชนก่อนเข้าสู่ช่วงสูงวัย การส่งเสริม และพัฒนาผู้สูงวัย ระบบความคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงวัย การบริหารจัดการเพื่อพัฒนางานด้านผู้สูงวัย อย่างบูรณาการ การพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงวัย ตามเงื่อนไขและข้อจำกัดจากวิกฤติเศรษฐกิจ ความสามารถด้านการเงิน/การคลัง ความผันผวนทางการเมืองทั้งระดับชาติ/ท้องถิ่น วิกฤติเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และศักยภาพของแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้ ในช่วงปี พ.ศ. 2566-2580 ตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2566-2580) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ “ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตดี มีหลักประกันมั่นคง เป็นพลังพัฒนาสังคม” เพื่อให้มีกรอบและแนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์และแผนแม่บทก่อให้เกิดการบูรณาการแผนในทุกระดับ และนำไปสู่การขับเคลื่อนอย่างบูรณาการเป็นการเพิ่มคุณค่า ศักดิ์ศรีและศักยภาพของผู้สูงอายุ

อย่างเต็มกำลังความสามารถให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ สภาพแวดล้อม การเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างทั่วถึง เท่าเทียมและเป็นธรรม อันจะทำให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า พึ่งพาตนเองได้ มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคมและมีหลักประกันที่มั่นคง และส่งเสริมให้ประชากรที่จะเป็นผู้สูงอายุในอนาคต ตระหนักและ

เตรียมพร้อมเพื่อให้มีชีวิตที่ดีในยามสูงอายุ (Ministry of Education, 2022)

จากการวิเคราะห์การเตรียมความพร้อมการรองรับสังคมสูงวัยในระดับตำบลของประเทศไทย สามารถสังเคราะห์แนวทางการเตรียมพร้อมรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลได้ ดังแสดงในภาพ 2

ภาพ 2 แนวทางการเตรียมพร้อมรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

จากแนวทางการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับสังคมสูงวัยในระดับตำบลที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกับแนวทางการให้ความคุ้มครองผู้สูงวัยภายใต้การดำเนินงานขององค์การสหประชาชาติและนานาชาติอารยประเทศ ซึ่งประกอบด้วย (1) การดูแลด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การให้บริการด้านการป้องกัน

และฟื้นฟูสุขภาพและการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้สูงวัยในการดูแลตนเองอย่างเหมาะสม และการดูแลผู้สูงวัยในระยะยาว เพื่อให้สามารถพึ่งพิงตนเองได้ (2) การดูแลด้านการมีส่วนร่วมในสังคมและการมีครอบครัวที่อบอุ่นเพื่อรองรับผู้สูงวัยให้อยู่รวมกิจกรรมในสังคมได้มากที่สุด สามารถทำประโยชน์หรือแบ่งปัน

ประสบการณ์ให้แก่สังคมและชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องมีการอำนวยความสะดวกทั้งด้านการเดินทาง ความรู้ความสามารถที่ทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป และการให้ความสำคัญกับการที่ครอบครัวจะเป็นหลักในการดูแลผู้สูงอายุ (3) การดูแลที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (4) การดูแลความปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ เพื่อป้องกันมิให้ถูกคุกคาม และได้รับความเคารพจากสังคมและบุคคลทั่วไป (5) การสร้างความมั่นคงและหลักประกันทางรายได้และการจ้างงานให้สามารถมีส่วนร่วมในสังคมและใช้ชีวิตอย่างภาคภูมิใจ

บทสรุป

จากการศึกษาการเตรียมความพร้อมการรองรับสังคมสูงวัยในระดับตำบลของประเทศไทย พบปัจจัยสนับสนุนการขับเคลื่อนระบบรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ตามรูปแบบ DT2CsPAR ดังนี้

1. ฐานข้อมูลของพื้นที่ตำบล (data system) จากการสำรวจ รวบรวม และวิเคราะห์
2. คณะทำงาน (team leader) ที่มีองค์ประกอบจากหลายภาคส่วน
3. การสื่อสาร (communication) สร้างความตระหนัก ทศนคติ แรงบันดาลใจ ความเข้าใจต่อสังคมสูงวัย
4. ความร่วมมือ (cooperation) การสร้างความ

ร่วมมือภายในและประสานความร่วมมือภายนอก

5. ผลักดันนโยบาย (policy) ผลักดันการรองรับสังคมสูงวัยเป็นนโยบาย หรือวาระของตำบล อำเภอ และจังหวัด
6. กิจกรรม (activities) ใช้กิจกรรมหรือทุนที่มีในชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน
7. ใช้กระบวนการวิจัยขับเคลื่อน (research) การใช้งานวิจัยเป็นกระบวนการไปสู่การขับเคลื่อนเรื่องสังคมสูงวัย

ข้อเสนอแนะ

สังคมสูงวัยถือเป็นสงครามใหม่ของโลกที่ส่งผลกระทบต่อประชากรทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ประเทศ และทุกๆ ภูมิภาคของโลก ซึ่งต่างต้องร่วมวางนโยบาย ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และแผนปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน่วยงานที่ใกล้ชิดประชาชน และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจน คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น การเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลจึงมีความสำคัญเร่งด่วน ด้วยประเด็นการขับเคลื่อนหลัก คือ ด้านสังคม สุขภาพ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและการเรียนรู้ นวัตกรรม ซึ่งจะต้องใช้ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และออกแบบผลลัพธ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทพื้นที่

References

- Department of Older Persons. (2019a). *Measures to drive the national agenda on the aging society: 6 sustainable 4 change (revised version)* (2nd ed.). Author. [In Thai]
- Department of Older Persons. (2019b). *Prepare before aging*. Author. [In Thai]
- Department of Older Persons. (2021). *Current aging society and economy in Thailand*. Retrieved from <https://www.dop.go.th/th/know/15/926> [In Thai]
- Ministry of Education. (2022). *Cabinet agreed on the aging action plan phase 3 (B.E. 2566-2580)*. Retrieved from <https://moe360.blog/2022/05/18/cabinet-resolution-17052565> [In Thai]
- Office of the Civil Service Commission. (2018). *The government sector and preparation for entering an aging society*. Retrieved from <https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/ocsc-2561-y60b04.pdf> [In Thai]
- Chiyasong, A. (2017). *Aging society perspectives and effects*. Retrieved from <https://www.gsbresearch.or.th/published-works/economic-and-business-research/1399> [In Thai]
- United Nations. (2011). *World population prospects: The 2010 revision, volume I, comprehensive tables*. Author.